

11.9.2020

Helsingin kaupunginmuseon lausunto Elielinaukiota koskevan asemakaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta

HEL 2020-004243 T 10 03 03

Helsingin kaupunkiympäristön toimiala / Maankäyttö ja kaupunkirakennepolitiikka / Asemakaavoitus on pyytänyt kaupunginmuseon lausuntoa Elielinaukiota koskevasta, 11.8.2020 päivätystä asemakaavan muutoksen osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta. Helsingin kaupunginmuseo on tutustunut Elielinaukiota koskevan asemakaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmaan ja sen aineistoon ja on neuvotellut kaavahankkeesta Museoviraston kanssa. Lausunnon sisältö vastaa molempien yhteistä näkemystä asiasta.

Asemakaavan muutos koskee Elielinaukiota, Asema-aukiota, Postikatu sekä Postitalon, Sokoksen ja Vltavan rakennuksia. Tavoitteena on mahdollistaa Elielinaukiolle ja Asema-aukiolle uudisrakentamista. Uudisrakentaminen on pääasiassa liike- ja toimitilaa. Tavoitteena on, että Asema-aukio hahmottuu jatkossakin aukiotilana. Asema-aukion ja Postikadun osalta tutkitaan kävelyn olosuhteiden parantamista. Samalla tutkitaan alueen maanalaisten tilojen laajentamista ja maanalaisten tilojen ja maanpäällisten jalankulkumaailman yhteyksien parantamista. Suunnittelun lähtökohta on, että Elielinaukion terminaali siirtyy Kampiin. Kaivokadulla alueen eteläreunassa suunnitelmat sovitetaan yhteen Kruunusillat -pikaraitiotien suunnitelmien kanssa. Alueen suunnittelusta järjestetään arkkitehtuurikutsukilpailu. Tavoitteena on, että asemakaavan muutos valmistellaan kilpailun voittaneen ehdotuksen pohjalta. Alueen suunnittelun pohjaksi on valmisteltu suunnitteluperiaatteet, jonka luonnos (päivätty 17.8.2020) on nähtävillä osallistumis- ja arviointisuunnitelman yhteydessä.

Suunnittelun taustaa

Helsingin kaupunki omistaa alueen suurelta osin. Korttelialueet ovat yksityisomistuksessa. Asemakaavatyö on käynnistetty Elielinaukion ja Asema-aukion suunnitteluvaramuksen johdosta. Suunnitteluvaramuksen hakijat ovat Evata Partners Oy, Exilion Real Estate 1 Ky, Keskinäinen eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen, OP-Vuokratuotto -erikoissijoitusrahasto, Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta ja VR-yhtymä Oy. Suunnitteluvaramus on haettu alueen ideasuunnitelman laatimista ja jatkokehitystä varten. Arkkitehtuurikutsukilpailu järjestetään 1.11.2020 alkaen. Kaupunki valmistelee asemakaavan muutoksen perusteella mahdollisesti kysee-

11.9.2020

seen tulevan maankäytösopimuksen hakijan kanssa käytävissä neuvotteluissa.

Alueella on voimassa useita asemakaavoja (vuosilta 1939–2018) ja niissä Elielinaukio, Asema-aukio ja Postikatu on merkitty katualueeksi. Postitalo, Sokos ja Vltava on suojeltu asemakaavalla. Lisäksi alueella on voimassa maanalaisia asemakaavoja (vuosilta 1975–2015), jotka mahdollistavat mm. metron, Pissararadan sekä maanalaista kävelyaluetta. Helsingin yleiskaavassa 2016 alue on merkitty keskusta-alueeksi C1. Palvelu-, liike- ja toimitilapainotteinen keskusta, jota kehitetään toiminnallisesti sekoittuneena kaupan ja julkisten palvelujen, toimitilojen, hallinnon, asumisen, puistojen, virkistys- ja liikuntapalvelujen sekä kaupunkikulttuurin alueena. Rakennusten maantasokerrokset ja kadulle avautuvat tilat on osoitettava pääsääntöisesti liiketilaksi. Alue on kävely-painotteinen. Alue erottuu ympäristöään tehokkaampana ja toiminnallisesti monipuolisempaan. Liike- ja toimitilan kokonaismäärää ei lähtökohtaisesti tule vähentää. Rakennuksen tai sen osan käyttötarkoituksen muutoksissa on varmistettava keskustalle ominaisen, toiminnallisesti monipuolisen ja sekoittuneen rakenteen säilyminen. Käyttötarkoituksen muutosten yhteydessä tulee tehdä alueellinen tarkastelu.

Helsingin kaupunginmuseon kanta

Suunnittelualue on historiallisesti kerroksellinen ja arvokas kulttuuriympäristö. Kaupunginmuseo korostaa, että asemakaavan muutostyössä ja alueen suunnittelussa tämän tulee olla lähtökohtana. Alue rajautuu kahteen valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön (RKY 2009) Helsingin Rautatien ja Rautatien sekä vakuutusyhtiö Pohjan talo, Lasipalatsi ja Rautatalo -kokonaisuuteen. Alue kuuluu kokonaisuudessaan Helsingin empirekeskustan ja kivikaupungin maakunnallisesti arvokkaaseen kulttuuriympäristöön.

Asemakaavan valmistelutyön yhteydessä alueelta on tehty erilaisia kulttuuriympäristöselvityksiä, jotka ovat osallistumis- ja arviointisuunnitelman liitteinä. Nämä ovat: VR:n varastomakasiinin rakennushistoriallinen selvitys ja Asema- ja Elielinaukion ympäristöhistoriallinen selvitys (Arkkitehtitoimisto R. Schnitzler/Vilhelm Helander, Juha Leiviskä arkkitehdit), Rautatien ja Asema-aukio kaupunkirakennus- ja ympäristöhistoriaselvitys (Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy, Arkkitehtitoimisto Okulus Oy). Lisäksi aiemmin on tehty rakennushistoriaselvitykset mm. Postitalosta ja Sokoksen rakennuksesta. Näiden selvitysten kautta on tarkasteltavissa alueen yksittäisten rakennusten ja kaupunkirakenteen kehityksen historia.

Kaavoitettavan alueen historiasta

11.9.2020

Nykyään Helsingin ydinkeskustassa sijaitseva kaava-alue oli vielä 1800-luvun alussa Kluuvinlahden pohjukkaa ja täytettyä ranta-aluetta. Pääkaupungin uudelleenrakentamisen yhteydessä alue muodostettiin asemakaavoissa kortteleiksi, 1850-luvulta lähtien alueen läheisyyteen sijoitettiin myös teollisuuskortteleita. Rautatieyhteyden rakentaminen Töölönlahden yli toi asema-alueen länsipuolelle raiteiden lisäksi konepaja- ja teollisuusrakennuksia. Kun ensimmäisen, vuonna 1862 rakennetun rautatieaseman tilalle päätettiin rakentaa uusi, suurempi asemarakennus, tarvittiin syntyneen Rautatien lisäksi uuden aseman länsipuolelle uusi aukiotila. Tästä alkoi Asema-aukion synty- ja kehityshistoria.

Kaava-alue rajautuu Helsingin rautatieasemaan, joka torneineen on yksi Suomen ja Helsingin ikonisimpia maamerkkejä ja 1900-luvun alun arkkitehtuurin merkkiteos. Se on myös kansainvälisesti tunnettu kohde. Arkkitehti Eliel Saarisen suunnittelema asema vihittiin itsenäisen Suomen päärautatieasemaksi vuonna 1919. Arkkitehti C.A. Edelfeldtin suunnittelema ensimmäinen rautatieasema oli otettu käyttöön 1862 Helsinki-Hämeenlinna-radon valmistumisen aikoihin, mutta kaupungin kasvun vuoksi se jäi kohta pieneksi ja uuden aseman suunnittelu käynnistyi. Asemarakennuksen julkisivuja koskeva arkkitehtikilpailu käytiin 1904. Kilpailun voitti Saarisen kansallisromanttinen ehdotus, mutta se sai kritiikkiä arkkitehtikunnalta ja suunnitelmat muuttuivat huomattavasti kritiikin ja Eurooppaan tehdyn opintomatkan seurauksena. Yhtenäinen rakennuskokonaisuus muodostuu asemarakennuksesta, hallintosiivestä ja länsisiivestä, joista kullakin oli alun perin oma selkeä toiminnallinen roolinsa. Rautatieasema on suojeltu rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain nojalla 2018.

Asema-aukio ja Elielinaukio muodostavat nykyään toisiinsa liittyvän tilasarjan, mutta niiden syntyhistoria on ollut toisistaan riippumaton. Asema-aukio alkoi rakentua 1900-luvun alussa rautatieaseman valmistuttua, kun se tuli osaksi aseman liikenteen logistiikkaa. Lopullisesti Asema-aukio merkittiin paikalleen Postitalon suunnittelun yhteydessä 1938, kun se kaavoitettiin ja nimettiin. Elielinaukio on aukiona huomattavasti nuorempi: se muodostui avoimeksi aukioksi vasta 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa, kun VR:n yli 120 vuotta toiminut konepaja-, rata- ja huoltokäyttö poistui alueelta. Elielinaukio merkittiin asemakaavaan 1996. Samalla alueella sijainnut entinen VR:n varastomakasiini, Vltava, vuodelta 1910 suojeltiin sr-2 -suojelumerkinnällä. Rakennukseen liittynyt veturitalliosa oli purettu jo 1978. Varastomakasiinin suunnittelijaksi on esitetty Eliel Saarista, mutta on todennäköistä, että sen suunnitteli arkkitehti Bruno Granholm. Tämä toimi vuodesta 1906 rautatiehallituksen arkkitehtina ja varastomakasiini esiintyi jo Granholmin laatimissa asemarakennuksen kilpailua varten tehdyissä kaavioissa.

11.9.2020

Varastomakasiini ja siihen liittynyt veturitalli korvasivat uudelle asema-rakennukselle johtavan, laajentuvan rata-alueen tieltä puretut veturitalliin ja kaksi konepaja-alueella sijainnutta vanhempaa varastomakasiinia.

Asema-aukio ja Elielinaukion ympäristö kertovat kaupunkirakenteesta tapahtuneesta koordinaatiston muutoksesta. Aiempi asemakaavasuunnittelu satoi korttelit Mannerheimintien, aiemmin Läntisen viertotien koordinaatistoon, kun taas myöhemmin kaavoituksen pohjalta rakentui pohjois-eteläsuuntainen koordinaatio. Vanhemmasta, teollisuuden ajan Mannerheimintien suuntaisesta koordinaatiosta on nykyään jäljellä vain Sokos-korttelin yksi sivu ja Vltava-rakennuksen vino julkisivu.

Suunnittelualueella, Elielinaukion länsipuolella sijaitsee toinen ikoninen rakennus: Rautatieaseman länsisiipeä vastapäätä kohoava Postitalo. Vuonna 1938 valmistuneen Helsingin Pääpostitalon (alk. Helsingin posti- ja lennätintalo) suunnittelivat vuonna 1934 järjestetyn kilpailun perusteella arkkitehdit Jorma Järvi ja Erik Lindroos, arkkitehti Kaarlo Borgin ohjauksessa. Postitalo sijoittuu kaupunkikuvallisesti keskeiselle rakennuspaikalle Mannerheimintien ja Töölönlahden alueen niveleen. Postitalon sijoituksesta tehtiin esisuunnitteluvaiheessa vaihtoehtoisia selvityksiä, joista päädyttiin uuteen tonttiin rautatieaseman läheisyydessä, tuolloin jo lakkautetun kaasutehtaan sijaintipaikalle. Postitalo on suojeltu voimassa olevassa asemakaavassa sr-1 -suojelumerkinnällä, jonka suojelumääräys kattaa myös arvokkaimmat sisätilat.

Toinen suunnittelualueella sijaitseva rakennus on Sokoksen talo eli kiinteistö Oy Valtakulma, joka valmistui 1952. SOK:n hotelli- ja liikerrakennuksen suunnitteli arkkitehti Erkki Huttunen. Rakennus on suojeltu asemakaavassa sr-1-merkinnällä.

Asemakaavan vaikutusten arviointi

Asemakaavan vaikutusten arviointiin vaikuttaa olennaisesti uuden rakentamisen mittakaava, rakennusoikeuden kokonaismäärä ja sen massoittelu sekä uuden rakentamisen suhde oleviin rakennuksiin ja mm. niiden korkeusasemiin. Osallistumis- ja arviointisuunnitelman yhteydessä näistä ei ole vielä tarkempaa tietoa. Korkeusasemat vaativat huolellista tutkimista ja mallinnuksia. Kaupunginmuseo katsoo, että olevia rakennussuojelumääräyksiä ei tule heikentää. MRL:n 54§ mukaisesti asemakaavan sisältövaatimusten osalta voidaan vielä todeta, että asemakaavassa tulee rakennettua ympäristöä ja luonnonympäristöä vaalia eikä niihin liittyviä erityisiä arvoja saa hävittää.

Asema-aukiot ja Elielinaukiota rajaavat rakennukset muodostavat erikäisen, mutta ehyen taustan aukioille ja avoimien aukoiden merkitys on olennainen kehystämässä arkkitehtuuriltaan keskiössä olevaa pää-

11.9.2020

rautatieasemaa. Aukioiden ja niiden rajaavien rakennusten lisäksi kulttuuriympäristölle merkittäviä ovat näiden muodostamat katunäkymät ja alueen historiallisten ominaispiirteiden säilyminen ymmärrettävinä.

Suunnitteluperiaatteissa Elielinaukion uudisrakentamiselle annettu räystäslinjan maksimi korkeustaso +44 (Sanomatalon räystäslinja) vastaa todellisuudessa Postitalon räystäslinjaa ja on museon näkemyksen mukaan paikalle liian korkea. Näin korkea rakentaminen heikentäisi Rautatieaseman lisäksi myös Postitalon veistoksellista asemaa kaupunkikuvassa. Suunnitteluperiaatteissa todetaan, että uudisrakentamisen massoittelussa ja korkeuksissa tulee huomioida tasapainoinen suhde Rautatieaseman räystäslinjaan, jonka korkeustaso on +15. Museo katsoo, että näkymiä Rautatieasemalle ei tule peittää, vaan merkkirakennus vaatii ympärilleen riittävästi tilaa, jotta se säilyy dominanttina. Rautatieaseman tornin tulee olla maisemallinen kiintopiste, jolle tulee olla näkymät suunnittelualueelta ja kauempaakin. Rautatieaseman länsijulkisivu on kokonaisuutena arkkitehtonisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas. Museo katsoo, että edellä mainituista syistä Asema-aukiolle ei tule rakentaa.

Kaupunginmuseo katsoo, että uudisrakentamisen sijoittaminen suunnittelualueelle on poikkeuksellisen vaativa tehtävä. Alueen liikenneyhteyksiä ja kulkureittejä olisi mahdollista selkeyttää ja kohentaa ulkotilaa uudisrakentamisesta riippumatta. Rautatientori ja sen edusaukio yhdessä Asema-aukion ja Elielinaukion kanssa muodostavat poikkeuksellisen kaupunkitilakokonaisuuden Helsingin ydinkeskustassa.

Lisätiedot

Johanna Björkman, tutkija, puhelin: +358 9 310 36473
johanna.bjorkman(a)hel.fi

Sari Saresto
kulttuuriympäristöpäällikkö